

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.5.2.4>

ESTETYCZNA AUTOEKSPRESJA PRZYSZŁYCH PRACOWNIKÓW MUZYCZNO-PEDAGOGICZNYCH W PROCESIE OPANOWANIA UMIEJĘTNOŚCI WOKALNYCH

Zhou Ming

studentka trzeciego (edukacyjno-naukowego) poziomu szkolnictwa wyższego Wydziału Pedagogiki Edukacyjnej i Innowacyjnej Charkowskiego Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego imienia H.S. Skovorody (Charków, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0003-4991-7349
e-mail: akme15@ukt.net

Adnotacja. Ujawniono pedagogiczne znaczenie umiejętności wokalnych dla estetycznej autoekspresji przyszłych pracowników muzyczno-pedagogicznych. Metody badawcze – analiza, porównanie, podsumowanie głównych pomysłów i podejść do rozwiązania problemu, projektowanie, wnioski. Zidentyfikowano znaczące oznaki umiejętności wokalnych. Estetyczna autoekspresja w sztuce muzycznej jest procesem ujawniania zdolności twórczych jednostki na wysokim poziomie kształtowania estetycznego gustu. Estetyczny gust studentów jest wychowywany przez nauczyciela umiejętności wokalnych, który musi stale doskonalić wiedzę i umiejętności pedagogiczne. Uzupełniono i poszerzono treść programu szkolenia zawodowego muzykologów w Akademii Muzycznej Uniwersytetu Zhejiang. W przyszłości planowane jest ujawnienie związku między treścią umiejętności wokalnych a metodami edukacji estetycznej studentów.

Słowa kluczowe: autoekspresja, student, nauczyciel, metody, wychowanie estetyczne, muzyka, umiejętności wokalne, repertuar piosenek.

AESTHETIC SELF-EXPRESSION OF FUTURE MUSIC AND PEDAGOGICAL WORKERS IN THE PROCESS OF MASTERING VOCAL SKILLS

Zhou Ming

Applicant of the third (educational and scientific) level of higher education at the Department of Education and Innovative Pedagogy H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (Kharkiv, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0003-4991-7349
e-mail: akme15@ukt.net

Abstract. The pedagogical significance of vocal skills for aesthetic self-expression of future music and pedagogical workers is revealed. Research methods – analysis, comparison, generalization of the main ideas and approaches to solving the problem, design, conclusions. Significant signs of vocal skills were revealed. Aesthetic self-expression in the art of music is a process of revealing the creative abilities of the individual at a high level of formation of aesthetic taste.

The aesthetic taste of applicants is nurtured by a teacher of vocal skills, who must constantly improve pedagogical knowledge and skills. The content of the program of professional training of musicologists at the Music Academy of the Normal University of Zhejiang has been supplemented and expanded. In the future it is planned to reveal the connection between the content of vocal skills and methods of aesthetic education of applicants.

Key words: self-expression of personality, applicant, teacher, methods, aesthetic education, music, vocal skills, song repertoire.

ЕСТЕТИЧНЕ САМОВИРАЖЕННЯ МАЙБУТНІХ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ПРОЦЕСІ ОСВОЄННЯ ВОКАЛЬНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Чжоу Мін

здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри освітології та інноваційної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (Харків, Україна)
ORCID ID: 0000-0003-4991-7349
e-mail: akme15@ukt.net

Анотація. У статті розкрито педагогічну значущість вокальної майстерності для естетичного самовираження майбутніх музично-педагогічних працівників. Методи дослідження – аналіз, порівняння, узагальнення головних ідей і підходів до розв’язання проблеми, проектування, висновки. Виявлено суттєві ознаки вокальної майстерності. Естетичне самовираження в музичному мистецтві є процесом розкриття творчих здатностей особистості на

високому рівні сформованості естетичного смаку. Естетичний смак здобувачів виховується викладачем вокальної майстерності, який має постійно вдосконалювати педагогічні знання й уміння. Доповнено та розширено зміст програми професійної підготовки музикознавців у музичній академії Нормального університету Чжецзян. У подальшому планується розкрити зв'язок між змістом вокальної майстерності й методами естетичного виховання здобувачів.

Ключові слова: самовираження особистості, здобувач, викладач, методи, естетичне виховання, музика, вокальна майстерність, пісенний репертуар.

Вступ. Уміння створювати красу, розуміти, передавати іншій людині формуються під час занять вокалом, а здатність до творчого самовираження є провідною дефініцією професійної підготовки майбутніх музично-педагогічних працівників. Цільовими орієнтирами підготовки таких працівників є розвиток талантів, створення умов для творчого самовираження й емоційної насолоди від красивого виконання музичних творів. Заняття вокальною музикою виховують у людини естетичний смак, сприяють її саморегуляції й самоконтролю. Як уважає Ан Лу (Ан Лу, 2017), недостатньо формувати музичні здатності зазначених працівників, відпрацьовувати техніку виконання музичних творів, потрібно виховувати естетичний смак до музики, її вибору й популяризації серед населення. На особливу увагу заслуговує така музика, що викликає емоційні переживання, думки, рефлексію. А ще, як відомо, формування вокальних навичок вимагає терплячості й сили волі, процес навчання виснажливий, а це негативно впливає на якість професійної підготовки. Проникнення ідеї виховання естетичного смаку до викладання вокального мистецтва є цікавим, оскільки підвищує інтерес здобувачів до музики, «вдихає» нове життя у вокальну майстерність співака, активізує розкриття потенційних можливостей фахівців цього напрямку.

Основна частина. Існує науковий підхід, у межах якого досліджується зв'язок естетичного виховання з навчанням вокальної музики. У наукових працях (Лю Ганг, 2015) розкривається зв'язок між естетичним вихованням і вокальною майстерністю майбутніх музично-педагогічних працівників. Під час вокального співу поєднуються емоції й думки, розкривається «душа», формується естетична культура людини. Проте недостатньо вивченими є питання естетичного самовираження майбутніх музично-педагогічних працівників у процесі освоєння вокальною майстерністю.

Базовими поняттями дослідження є вокальна культура, вокальна діяльність, сценічна майстерність, педагогічна майстерність, педагогічна діяльність, вокальна майстерність є метою і результатом освоєння набутого досвіду вокального мистецтва й педагогічної діяльності майбутніми фахівцями.

Мета – розкрити теоретичні й практичні питання естетичного самовираження майбутніх музично-педагогічних працівників у процесі освоєння вокальної майстерності.

Завдання – виявити суттєві ознаки та структурні компоненти вокальної майстерності; розкрити механізми естетичного самовираження майбутніх музично-педагогічних працівників у процесі освоєння вокальної майстерності; уточнити педагогічні умови успішного естетичного самовираження майбутніх музично-педагогічних працівників; спроектувати шляхи педагогічного самовдосконалювання сучасного викладача вокальної майстерності.

Матеріал і методи дослідження. Джерельна база вітчизняних і китайських дослідників, досвід власної педагогічної діяльності. Аналіз наукових праць вітчизняних і китайських дослідників; порівняння різних підходів до бачення зазначеної проблеми; узагальнення ідей і підходів до розв'язання проблеми; висновки щодо застосування теоретичного матеріалу на практиці.

Результати та їх обговорення. У дослідженні виявлено суттєві ознаки та структурні компоненти вокальної майстерності. У науковій літературі вживаються терміни «вокально-сценічна майстерність» і «вокально-педагогічна майстерність» учителів музичного мистецтва. Так, учена А. Загора (Загора, 2020) зазначає, що роль вокально-сценічної майстерності полягає в сприянні становленню вчителя музичного мистецтва, розкриттю його творчого потенціалу та шляхів професійної самореалізації. На думку дослідниці, на сформованість вокально-сценічної майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва впливають особистісно-професійні якості, як-от: артистизм, емоційність, імпровізаційність, інтерпретаційність виконання музичних творів, готовність до публічного виступу, сценічна виразність. Оскільки вокально-сценічна культура має вокальний і сценічний складники, то до її засобів відносять як вокальні – інтонацію, співацьке дихання, артикуляцію, точність передачі ритму, темпу, що дають змогу передати художній образ вокального твору, так і засоби сценічної виразності – жести, міміку, мізансцену, пантоміміку, поставу, рухи людини. Отже, на думку А. Загори, «вокально-сценічна майстерність майбутнього вчителя музичного мистецтва – це складова його професійної майстерності, яка виражається у володінні студентом сукупністю вокально-сценічних знань, умінь, навичок, в його здатності до сценічного перевтілення, застосовуючи різноманітні засоби сценічної виразності та вокальної інтонації, в здатності до власної інтерпретації вокальних творів перед учнівською аудиторією» (Загора, 2020: 27).

У дослідженні Лю Венцзун (Лю Венцзун, 2016) визначено поняття «вокально-педагогічна майстерність майбутніх учителів музичного мистецтва» як системну та інтегровану якість особистості, формування якої сприяє оволодінню вокально-методичною компетентністю, тобто виявленню прагнення до творчого самовираження, фахової саморегуляції, розвитку знань, умінь і навичок відтворювати вокально-художній образ. До структурних компонентів вокально-педагогічної майстерності майбутніх учителів музики віднесено мотиваційно-ціннісний (позитивна спрямованість особистості на саморозвиток у процесі перетворень, сприйняття й освоєння художніх цінностей, здатність до емоційно-образної інтерпретації вокальної

творчості), когнітивний (знання в галузі вокальної педагогіки – методики постановки голосу, урахування специфіки вокальної роботи із школярами тощо), творчо-діяльнісний (уміння інтерпретації, імпровізації, творча самореалізація особистості).

До суттєвих ознак вокальної майстерності зарахуємо позитивну мотивацію творчого самоствердження особистості в музично-педагогічній діяльності, знання й уміння голосової й сценічної культури, уміння рефлексії на основі адекватної самооцінки, що й визначають структурні компоненти такої якості.

У науковій праці розкрито механізми естетичного самовираження майбутніх музично-педагогічних працівників у процесі освоєння вокальної майстерності. Разом із цим учені (Лю Веньцун, 2016; Лю Ганг, 2015) виокремлюють важливу характеристику музики – це духовна сила, злетами якої є нове бачення як у собі, так і в навколишньому світі. Музичні твори містять красу життя, природи, всесвіту, головне, духовну силу. Духовна сила є сильнішою й змістовнішою, аніж краса життя. Під її впливом особистість досягає нових вершин самозростання, стає сильнішою і витривалішою.

Цінним є те, що в науковій праці Лю Веньцун простежується зв'язок між вокально-педагогічною майстерністю майбутніх учителів музичного мистецтва і сформованістю їхнього естетичного смаку. Здобувачі вищого рівня, котрі опанували високим рівнем вокально-педагогічної майстерності, володіють вокальною звучністю (дикція, інтонація, динаміка, стрій), розуміють стильові та жанрові особливості музики (класична, народна, сучасна), чітко відтворюють художньо-образний зміст твору, виявляють артистичність і готовність до педагогічної діяльності зі школярами. Усі названі якості сприяють вихованню естетичного смаку в майбутніх музично-педагогічних працівників.

Суттєвою ознакою естетичного смаку музично-педагогічних працівників є індивідуальний виконавчий стиль художніх творів. Як зазначає Ю. Федорків (Федорків, 2021), майбутній учитель музичного мистецтва має не лише показувати творчий рівень виконавства гри на фаготі, а й виявляти сформовані естетичні позиції педагогічної майстерності, а також постійно «відшліфовувати» індивідуальний стиль виконання музичних творів. Погоджуємося в тому, що художньо-музикальне мислення майбутніх музично-педагогічних працівників є основою індивідуального виконавчого стилю особистості, його естетичних суджень і поглядів. На наш погляд, естетична спрямованість і художньо-стильова орієнтація музиканта визначаються його особистісними установками як виконавця творів – учителя музичного мистецтва. Краса виконавського мистецтва виявляється в типах її виконання, як-от: виконавець-романтик (на першому плані виявляє пісенність, а на інший план відтісняє композиторський задум, яскраво проявляє власне «Я» в різних жанрово-творчих напрямках – лірика, драма, епос), виконавець-оповідач (причетний до змісту твору, транслює волю й задум автора, але виконує так, ніби відсторонений від музики, знаходиться вище над нею), виконавець-драматичний актор (поєднує творіння світу музики з театром, виявляє декламаційність і моторність).

Учена Г. Гусева (Гусева, 2021) зазначає, що в музичній естетиці має місце поняття музикальності, й аналізує різні підходи до розуміння його суті. Науковий інтерес викликає підхід, у межах якого термін «музикальність» розглядається як обов'язковий критерій для отримання естетичної насолоди (Г. Гегель, Е. Ганслік, Ф. Шеллінг, С. Фокін).

Під час репетицій і концерту естетична характеристика вокаліста виявляється як у зовнішньому, так і у внутрішньому стані фахівця. Співаки виражають почуття, намагаються зосередити увагу слухачів на виконанні пісні, готують відповідні сценічні костюми, завдяки яким сприймають образи та зміст музичного твору. Уживається термін «естетичний досвід музики» як сприйняття й розуміння естетичного об'єкта музики, яка резонує з людськими серцями, почуттями, настроєм, щоб сформувані ідеальний естетичний досвід.

Як відомо, естетична ціннісна орієнтація музики залежить від критеріїв, на яких ґрунтується загалом естетична оцінка. Критерії оцінювання музики відображають реальне об'єктивне її звучання, красу виконання. Безумовно, естетична ціннісна орієнтація музики відбиває певну епоху, національні традиції, тенденції суспільства визначеного часу.

Наведемо приклад – пісня «Да Мерлін» (монгольська), тиражована монгольська пісня-пісня. Співали понад 60 років тому, монгольський герой східної Ліги Желіму, Да Дамейлін («Да» – ім'я героя, «Мерлін» – його офіційний стан у Ванфу, низький офіційний титул). Народ піднявся проти боротьби між феодалами та реакційними воєначальниками. Уся поема дуже довга, її часто співає композитор Ан Бо. Ці чотири абзаци використовують методи перекриття пунктів, акцентуючи увагу на ностальгії людей і шануванні героя. Це короткомовна народна пісня, складена з двох верхніх і нижніх фраз, наступне її речення – це в основному повторення попереднього речення. Ритм усієї пісні розтягнутий, глибокий і потужний, в основному зберігає одне слово, один такт та один звук (кілька – це два звуки). Тон широкий і сміливий, урочистий, не тільки демонструє щирі та глибокі почуття мас, а й підкреслює образ героя.

Нами уточнено педагогічні умови успішного естетичного самовираження майбутніх музично-педагогічних працівників. Педагогічні умови – створення атмосфери зацікавленості, урахування історико-культурних традицій Китаю та України, дотримання принципу діалогу культур (Лю Веньцун, 2016). Дослідниця А. Загора довела ефективність педагогічних умов, що вплинули на якість підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, а саме: стимулювання позитивної мотивації до вдосконалення вокально-сценічної майстерності, засвоєння її змісту із застосуванням ІКТ, вироблення власного стилю такої майстерності під час індивідуальних занять вокалом, урахування психологічних аспектів у процесі формування вокально-сценічної майстерності особистості.

Дослідники (Закора, 2020; Лю Веньцун, 2016) називають шляхи професійного саморозвитку й самовдосконалення, як-от: необхідно слухати багато китайських та іноземних пісень, оскільки мистецтво слухання полягає в емоційному сприйнятті звуків, розумінні й оцінюванні краси музичного твору, виявленні задоволення й насолоди від почутого; виробляти в собі вміння товариськості, дружельності, взаєморозуміння, тому що працює такий фахівець у колективі музикантів і співаків, котрі мають власний характер, настрої, почуття, рівень емоційної стійкості; естетичну оцінку музичних творів можна підвищити, якщо розширювати знання за рахунок інших галузей, близьких до музичного мистецтва; займатися рефлексією власної музично-педагогічної діяльності, знаходити помилки й виправляти їх у повсякденному житті.

На наш погляд, одним зі шляхів успішного естетичного самовираження є участь майбутніх учителів у музичних виставах. Здобувачі беруть участь у проведенні концерту, організації музичних вечорів, що й допомагає сформувати естетичні, сценічні здатності. Вони виконують або доповнюють репертуар класичних пісень, можуть створювати власний репертуар пісень або деякі тексти. У такий спосіб викладач перевіряє реалізацію теорії музики на практиці, у виконавській діяльності. Застосовує метод заохочення, оскільки створення оригінальних авторських творів вимагає немало часу й вольових зусиль, стимулів як внутрішніх, так і зовнішніх. Проте такий метод не завжди є дієвим і педагогічно обґрунтованим, оскільки провідною є мотивація майбутніх музично-педагогічних працівників.

У дослідженні спроектовано шляхи педагогічного самовдосконалення сучасного викладача вокальної майстерності. Чжоу Цзінянг (Чжоу Цзінянг, 2018: 108) наголошує на тому, що освітній процес у музичних коледжах має подвійний характер. Суть його полягає в тому що викладачі не лише навчають здобувачів, а й самі вдосконалюють музично-педагогічні здатності. У свою чергу, здобувачі також не лише засвоюють теоретичні знання з вокальної майстерності, а й освоюють вокальні навички, як того вимагають нормальні університети. Особлива увага приділяється вихованню професійної етики, моралі й стилю, розкриттю творчого потенціалу, формуванню культури.

Причинами недостатньої естетичної спрямованості в роботі педагога-музиканта є відсутність гуманітарних досягнень і низький рівень професійної підготовки в музичній галузі, важкий процес інтелектуальної праці, що вимагає сили волі й багатьох моральних і фізичних сил, надання переваги технічним аспектам навчання музики та ігнорування емоційного навчання здобувачів.

Тому викладачі з вокалу намагаються виховувати в здобувачів відчуття краси й емоційного самовираження, переконувати у важливості музики для емоційного самовираження почуттів. Здобувачів необхідно орієнтувати на розуміння історії фонової музики, знайомити з музичними документальними фільмами, застосовувати методи асоціації. Так, спів веселих пісень сприяє гарному настрою, формує уявлення про заохочення й досягнення, необхідні для щасливого життя. Спів мелодійних пісень заспокійливо діє на людину, гармонізує й покращує настрої, формує позитивні думки.

Результати аналізу наукових праць (Ан Лу, 2017; Чжоу Цзінянг, 2018: 108) свідчать про те, що естетичне виховання розглядається разом з емоційним навчанням здобувачів під час занять музикою. У розумінні дослідників емоційне навчання є змістовим і процесуальним складником професійного самовдосконалення майбутніх музично-педагогічних працівників.

Автори наукових праць одноставно наголошують на тому, що викладач вокалу має слідкувати за тенденціями в музичній сфері, бути ознайомленим із модними напрямками музики та її виконавцями, застосовувати інноваційний підхід у викладанні вокальної майстерності. Цілком переконливою є думка, що педагоги-музиканти мають вирізняти неякісні твори, що псують естетичний смак. Та, навпаки, завдяки підібраним різним темам, жанрам, стилям музичних творів виховувати в учнів гарний естетичний смак, збагачувати духовний світ, зростати самодостатню людину.

Доповнено й розширено зміст програми професійної підготовки музикознавців у музичній академії Нормального університету Чжецзян. Так, завдання підготовки фахівців доповнено, як-от:

1. Заохочувати здобувачів до самонавчання та професійного саморозвитку, планування кар'єрного самозростання.
2. Створювати умови для творчого самовираження здобувачів у музично-педагогічній діяльності.
3. Організувати самонавчання впродовж усього життя, розробляти власну концепцію підвищення кваліфікації.
4. Навчитися рефлексувати в професійній діяльності, удосконалити педагогічні знання й уміння.
5. Оволодіти досвідом міжнародної викладацької діяльності.

Очікувані результати (пропагувати головні цінності соціалізму, мати позитивні освітні настрої, володіти основними навичками викладання музичних предметів базової школи й навчально-дослідницькими здібностями) нами доповнено прагненням до творчого самовираження в музично-педагогічній діяльності, високим рівнем вокальної майстерності, сформованим естетичним смаком і його виявленням у професійній діяльності.

Висновки. У статті виявлено суттєві ознаки та структурні компоненти вокальної майстерності: мотиваційний (позитивна мотивація творчого самоствердження особистості в музично-педагогічній діяльності), когнітивно-діяльнісний (знання й уміння голосової та сценічної культури), рефлексивний (уміння рефлексії на основі адекватної самооцінки).

Розкрито механізми естетичного самовираження майбутніх музично-педагогічних працівників у процесі освоєння вокальної майстерності (музикальність, емоційність, естетичні судження, естетичний смак).

Уточнено педагогічні умови успішного естетичного самовираження майбутніх музично-педагогічних працівників, а саме: сформованість естетичного смаку та його виявлення в музично-педагогічній діяльності; дотримання рекомендацій і порад стосовно самоосвіти; естетичне самовираження в концертних програмах.

Спроектовано шляхи педагогічного самовдосконалювання сучасного викладача вокальної майстерності: поєднувати музичну та викладацьку види діяльності, оновлювати навчально-методичне забезпечення навчального курсу з вокальної майстерності.

Доповнено й розширено зміст програми професійної підготовки музикознавців у музичній академії Нормального університету Чжецзян.

У подальшому планується розкрити зв'язок між змістом вокальної майстерності й методами естетичного виховання здобувачів.

Список використаних джерел:

1. 安璐:《如何在高校声乐教育中渗透审美教育》,《北方音乐》2017年第3期第2页。
An Lu. Як проникає естетична освіта в навчання вокальної музики. *Північна музика*. 2017. Вип. 3. С. 2–15.
2. Гусева Г. Поняття музикальності в музичній естетиці XIX – початку XXI ст. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2021. № 2 (38). Vol. 1. P. 70–76.
3. Загора А.О. Формування вокально-сценічної майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва. Кривий Ріг, 2020. 117 с. URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/4034/1/%D0%BC%D0%B0%D0%B3%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0%20%D0%90%D0%BB%D1%8C%D0%BE%D0%BD%D0%B8%20%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8.PDF>.
4. Лю Веньцун. Формування вокально-педагогічної майстерності майбутніх учителів музики на основі традицій Китаю та України: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика музичного мистецтва». Київ, 2016. 20 с.
5. 刘刚:《在高校声乐教学中渗透审美教育的思考》,《音乐时空》2015年第16期148-153页。
Лю Ганг. Думки про проникнення естетичної освіти у викладання вокальної музики в коледжах. Уханська консерваторія. *Музичний час і простір*. 2015. № 16. С. 148–153.
6. Федорків Ю. Формування навичок художньо-виконавського мислення у майбутніх учителів музичного мистецтва (інструментальний клас фагота). *Knowledge, Education, Law, Management*. 2021. № 2 (38). Vol. 2. P. 21–27.
7. 周金刚:《高等师范院校声乐教育的特点及审美特性研究》,《北方音乐》2018年第8期108页。
Чжоу Цзінанг. Дослідження особливостей та естетичних характеристик вокальної музичної освіти у нормальних університетах. *Північна музика*. 2018. Вип. 8. С. 108.

References:

1. An Lu (2017). Jak pronykaje estetychna osvita v navchannja vokaljnoji muzyky. *Pivnichna muzyka* [How aesthetic education penetrates into the teaching of vocal music]. Vyp. 3. S. 2–15 [in China].
2. Ghusjeva Gh. (2021) Ponjattja muzykalnosti v muzychnij estetyci XX – pochatku XXI st. [The concept of musicality in the musical aesthetics of the XX – early XXI century]. *Knowledge, Education, Law, Management*. № 2 (38). vol. 1. pp. 70–76 [in Ukrainian].
3. Zakora A. O. (2020). Formuvannja vokaljno-scenichnoji majsternosti majbutnikh uchyteliv muzychnogho mystectva [Formation of vocal and stage skills of future music teachers]. Kvalifikacijna robota. Kryvyj Righ. 117 s. [in Ukrainian].
4. Lju Venjczun. (2016). Formuvannja vokaljno-pedagoghichnoji majsternosti majbutnikh uchyteliv muzyky na osnovi tradycij Kytaju ta Ukrajiny [Formation of vocal and pedagogical skills of future music teachers based on the traditions of China and Ukraine]: avtoref. dys. na zdobuttja nauk. stupenja kand. ped. nauk: spec. 13.00.02 «Teorija ta metodyka muzychnogho mystectva». Kyjiv. 20 s. [in Ukrainian].
5. Lju Ghangh. (2015). Dumky pro pronyknennja estetychnoji osvity u vykladannja vokaljnoji muzyky v koledzhakh. [Thoughts on the penetration of aesthetic education in the teaching of vocal music in colleges]. *Ukhansjka konservatorija. Muzychnyj chas i prostir*. № 16. S. 148–153 [in China].
6. Fedorkiv Ju. (2021). Formuvannja navychok khudozhnjo-vykonavs'kogho myslennja u majbutnikh uchyteliv muzychnogho mystectva (instrumental'nyj klas fagota) [Formation of skills of artistic and performing thinking in future teachers of music art (bassoon instrument class)]. *Knowledge, Education, Law, Management*. № 2 (38). vol. 2. pp. 21–27 [in Ukrainian].
7. Chzhou Czinangh. (2018). Doslidzhennja osoblyvostej ta estetychnykh kharakterystyk vokaljnoji muzychnoji osvity u normal'nykh universytetakh. [Research of features and aesthetic characteristics of vocal music education in normal universities]. *Pivnichna muzyka*. Vyp. 8. 2018. S. 108 [in China].